

ЗАПИС ИЗ РАТА
Красноармејци нам улазе у куће

[Октобарски смирај сунца пред ноћ са месечи-

ном. Јасно се види сваки вршак дрвећа. Последњи зраци сунца још миле и окле-
вају, од Београда се сунце увек споро растаје. Видим кроз баштенска вратанца
од ~~Д~~ летава; висим на тим вратима ^{нигде} непрестано откад је Београд престао бити ~~та~~
тамница себи и нама. Ено, враћа се кући красноармејац, мој нови комшија. Врло
мален човек, и није од сасвим младих војника, али има издан одликовања. И сваке
ке вечери носи гужву неких алатки повезану конопцем. Гледам га, и ^{не знам како,} одједаред
прошпахтах у себи: Мали човек и велика сенка... У смирај сунца, кад се од човеч-
јег живота откида опет један дан, човека прати велика, црна сенка. ~~Гдеколика је~~
Где колика је, могао би се красноармејац у њу замотати!... И одједаред, како то
бива, мисао о смрти. Иде човек на одмор, жели да легне и затвори очи над собом
и над светом, и прати га великавечерна сенка.... Навикла сам тако да изгледам
красноармејца са великом сенком. Узела сам прости да га чекам. Зашто, крошто,
не знам. Као што не зна нико од оних који чекају младог студента што учи, ~~на~~
кажу, на памет речнике; или чекају неке степенице у небу од облака; или суседе-
во лепо посето; или чекају да плане сијалица над сагнутом главом старог профе-
сера ботанике. Два дана красноармејац није прешао, а ја у бризи: шта је с њим,
шта је са алаткама. ^{На крају се} ~~Па се онда~~ сама у себи прекорех: Па шта је! Не пролази, и ~~не~~
неће можда више ни проћи. Војник, нестане преко ноћ, отишао на фронт, или ради ~~на~~
на неком другом месту. Чекаш га, као да је госпођица која годину дана свира
све исту мазурку, свако вече у шест сата.

[Дан два затим, изјутра, звон^{је} и улеће ми у стан
ужурбан красноармејац, до лудости млад и витак, са очима тако јако плавим као ~~и~~
их је ~~лештачки~~ наплавио. Задуван и ~~важан~~ ^и изобаци: — А где је Шура? — Каква ~~Шура~~
Шура? Ништа ја не знам о Шури. — Како не знате! Она је ту! — Она није ту, и ~~ни~~
није никада била ту. — Па где је? — Ја заиста не знам где је.... — Она, знате, рад
ди с нама ту преко пута, у војничкој кујни, и она мора ^{би} бити овде. — Овде? — ~~Овде?~~

Ну да, ту. — Одмерио га озбиљно, али као још са стрпљењем и вољом за шаливи не-
споразум, и рекох: Мислите ли ви да ја могу створити Шуру? Не могу, иако бих
борцу са Стаљинграда — носе је медаљу стаљинградску — врло радо учинила ~~и~~
сваку услугу. — Чешка се иза вунене капе, ~~не чисти~~, разочарано одлази, и у од-
ласку се непрестано наерује, извирује неће ли откуда Шура. Закључам улазна
врата, уђем у собу, седнем за посао. А/уједно и мислим на смешан догађај: Шта ~~ја~~
још неће требати да човек уради у овом рату! Из ока из бека дај неку Шуру!
Клепеће машина за писање, заборављам доживљај. ^{Мало} ~~Позајача~~ касније, звоне. Упада
други красноармејац, и по касарнски се предера: — Шура, Шура, овамо хајде! — Па
улети у другу собу, у ходнички, у кујну и заустави се тек на крају мале куће у
којој живим. Унесе ми се у лице: — Как так? — И ја вас питам: как так? Ви сте
други војник који овде некако насилно тражи Шуру коју ја не само да нисам са-
крила, него никада нисам видела. — Али мени Шура треба! — Жалим врло што вам
не могу помоћи — ређам још учтивости, иако ми је ствар дојадила, па већ почела
и да ме љути, јер красноармејац безмало да пође у ормане и да пузне под посте-
љу. — Слушајте, немојте ме узалуд задржавати. Шура код мене не станује, и свр-
шено с њом колико се мене тиче. — Полази, излази, окреће се, и ^и ~~врло~~ умиљато ме
закључава: — Али ако дође, реците јој да одмах пређе у кујну. Одмах! — Са ваздан недоу-
мица закључам врата. Ђећам да те није крај.

[illegible]

трага; лице му озбиљно, тужно. — Знате, истину рећи, ~~там~~ все ето печалбно. Јефимка је јутрос умро, и ми сад знамо да Шуранегде седи и плаче, и душу ће исплакати... Извините, ја не знам да су долазили и други војници. Сваки је то од себе долазио. ... Знате, Јефимка је био душа-друг, а Шура нам је била од сестре. Њере, крпи, негује нас; кад се посвађамо мири нас; кад се опијемо — ну, како да ~~вам~~ вам кажем, има стрпљења као анђео. А опет кад добије неко одликовање, и она се мало напије, и играмо док не попадамо. Вот... — А ко је Јефимка? Да није један мало старији војник кога сам виђала с гужвом алатки на рамену? — Да-да-да! То је Јефимка. Знате, пронашао је ~~се~~ и конструисао неке инструменте, и вели: Ови ~~моје~~ моје разбојници ће ми сигурно узимати алатке и давати их за водку — и зато је сваки пут вукао све алатке кући. — То ми је ^{врло} жао, сиремах човек. — А велики је јунак био Јефимка. Ваљ као у нашој народној песми: десет пута равен, а десети пут у срце. — Тако у срце? — Тако, што му је после Стаљинграда остала срчана мана; довијао је нападе, и зато је сад био на одмору, надзирао једну радну јединицу. Јутрос му је позлило, и у кујни је умро. Поцрвенео, па побледео, два-пута тешко уздахнуо, и умро. На Шуриним рукама је умро.... Он је Шуру волео, много волео, а Шура није никог волела. Сад, знам сигурно, сада воли Јефимку ~~кад~~ кад Јефимке више нема. Такве су жене... Где се сакрила и плаче, и ми је сад тражимо ту по комшилuku... Јефимку ћемо сахранити данас под вече. — Под вече, кад мали човек иде кући са великом сенком. — Каквом сенком? — Таквом. Оставите ~~то~~ то. То је сад моја Шура коју ја код вас не бих могла наћи.

[Кад је дошло "под вече", престала сам радити, ~~и~~ и ходила по баштици све до мрака, док Јефимку нису сахранили. Војничке смрти и ~~по~~ по погребима: мајка или сестра не слуте да га спуштају у гроб, а неко ^{та} порпуно туђ његову прима у срце смрт и сахрану.

[Настао је затим мир. Кујна ми више није долазила, и никоји други красноармејац, сем скоро сваког вечерњег Иванушке, родом негде са севера Русије, са тврдим изговором, и свакодневним жаљењем да не може да набави "ракију". Тај троми и причупи Иванушка чезнуо је за ^{војном} селом. — Мој крај, то је најлепши крај на свету. Немамо магли. Увек се види небо. Е, кад увек

има неба^{да}, то је нешто. — Ца и над Београдом увек има неба. — Истина је, али
 то је други комад неба. Висок. Тамо код куће, небо се спушта до наших сеоских
 ограда, и кад отворим капију и истерам кола и коња, као да се у небо возим.
 Дааа. И раки има увек доста у моме селу. Раки, то је била друштва ^{моје друштво.} конфедерација.

Једног врто хладног новембарског дана киша је ишла од раног јутра, црна јесења киша која не може зеленило да крене, и још је и неки пакостан ветар кефтао и кидао што дохвати. Спазих кроз прозор како (стазом баштенском) долазе три красноармејца, необични: уморни, бледи, у завојима. Невесела посета. Сва тројица тек што су изашли из болнице у унутрашњости Србије, и упућени у Београд. У себи се запитах: да ли као здрави? Официр се разликовао од два престајојника само по некој смешно краткој пелерини, тобоже непромочивој. Али зато он није имао шињела. Поручник се поштаљачки пао, тешко ходао, рамао, био рањен у ногу. Један од војника носио је леву руку у завоју, и изгубио је једно око. Други војник, ~~је~~ рањен у груди. Трваже преноћиште, за ~~два~~ ^{ноћ} ~~на~~ ^е ~~не~~ даље. Показујем им шта имам: само један отоман, и са сасвим недовољним покривачима. Као у један глас ~~не~~ ^{ме} прекинуше: — На ми ћемо у претсобљу на ~~павезу~~ ^{боду} спавати. — Не, поду? ~~Тако~~ слаби. Под је тврд и леден, кроз врата дува са терасе, ~~меких~~ ^м ствари немам, што је било резерве отишло је. Пропали бисте ту! — ~~Да~~ ^у ~~вет~~, ми смо научили, легнемо на земљу, завијемо се у шињел и славамо. — Беза ме ~~нема~~ ^у подухвата. Бледи, изболовани, у туђини, у разрушеној и опљачканој земљи, у сиротињи и у новембарској ноћ. Ако се још икада могао "замотати" у војнички шињел! — Седите, одморите се, скуваћу чај, попушите цигарету, и онда нека један од вас пође да у суседству пронађе преноћиште у постели за двојицу бар. — ~~Затрени~~ ^{Затрени} се као што се човек грчи у туђој кући. Ћуте. Срчу чај вreo као ватра: прокисли, малокрви, слабо одевени. У неке, официр потражи да опере руке. Онај у груди рањени једнако истеза врат и нешто наменшта, да ли завој, да ли рану. Онај трећи, после чаја, забуктео, једва савлађује дремок. Људи се обично усамљују кад ~~не да засне~~ ^{осети сан}. А нешто ~~та~~ тако лепо има у природном ~~наде~~ ^{наде} наиласку сна, у чудној ~~податности~~ ^{податности} ~~податности~~ ^{податности} човека да уђе у занос који је престанак свесне егзистенције. Запалише неке љуте цигарете и прибрасе се. Сели усправно, постављају нека

питања. Али све је краткога даха, очигледно, ~~је да су~~ ти људи болесни. А болест, као и здравље, ~~је~~ суверена је у човеку, човек јој је немоћно покоран. Послаше онога са рањеном руком да тражи преноћиште. Официр скида пелерину и неки капутић; видим, одомаћује се. ~~и дође се он~~ ^Деша одело, и једнако мрмља: Можемо ту, на поду, биће добро. Мрмљам и ја у себи: Да дам и кревет, куда ћу ја. И још је мој кревет узан ^нкао мртвачки сандук. Вратио се красноармејац брзо, нашао у Краљевој гимназији једну постељу. Официр одмах прихвата: ~~Идите вас двојица~~, а ја ћу овде, на поду. — И некако молећиво ми гледа у очи. — Зашто тако настојите да останете ~~овде~~ ^ои спавате на хладној земљи? — Оваква мала и ујутна је и наша кућица у Русији; и као и овде два дрвета стоје пред прозорима; а ограда је многу стара, као и ваша... Има нас много деце, а отац — умро је ~~није~~ ^{мало} био сиромах шумски чувар, па смо често спавали на земљи. Несу са сувим лишћем под главу, понављу око себе, а остало је брига доброга сна. Ујутро смо свежи, и прави као ~~сви~~ свеће... ^{претрчао} Титао сам, лордовска деца у Енглеској ~~држе~~ ^{држе} два сата дневно, леђне даске на себи, да би се усправно држали... Од шеснаесте године сам у војном училишту: постела, тамо, опет леђна даска. ~~П~~ Поручник се баш ораспелогне. Али онај са раном у грудма, видим, стреса се, жмари га језа. — Да вам предложим нешто, рекох красноармејцима: Сутра дођите и седите овде цео дан, биће ватре и чаја; а за ову ~~ноћ~~ ^{ноћ} молим и поручника, оставите код мене друга са рањеним прсима, ~~и~~ види се да је њему најтеже, и да му треба мирна ноћ. — Официр се послушно опет огрну у своју пелерину. Одоше двојица у гимназију. Брзо спреим отоман. Красноармејац, згрчен, паде по њему. Покрих га са два ћилимџета од крзна, ^и ~~треба~~ ^{треба}ло би да их је четири, и са још неким заменама за покриваче. Затворим врата која нас деле, и повучем се у суседну собу. Једно време сам још чула зимогрезно сркутање, па онда настаде дубока тишина. Заспао је, сигурно. Не, кашље, хода по соби. Откринем врата. Мили ме, ако ми није тешко, да му дам чашу чаја. Спреим чај, угрејем воду за термофор, и однесем му. ^{одвоје} Смирио се. Око поноћи легнем и ја. ^{Легнем, и не саопшам.} Иако је рат чудна ствар: сасвим посебна реалност која као сунђером пребрисава друге реалности. Ово је Београд, ни Русија ни Немачка, а пре ^{мало} ~~неког~~ времена упали су ми у поноћ Немци и ~~прегледали~~ ^{прегледали} стан, а сада, на неколико педаља

од мене, спава красноармејац. И гестаповац и красноармејац путују у ~~Берлин~~ Берлин, а ^{кад} ~~ако~~ се тамо нађу, ко ће ~~коме~~ коме бити гост?.... Канда опет шум из оне собе. Да. Устанем, огрнем се, откринем врата; тресе се отоман са свима ~~от~~ крпама на њему, а војник се увукао под њих и цвокоће. — Вама није добро, вама је рђаво. — Искиданим гласом моли: Имате ли још што да баците на мене? — Стрпите се мало, сад ћу ја наложити добру ватру у ту пећ, догураћу из претсобља ~~у~~ ону велику наслоњачу, наместићу вас у њој крај огња, и биће вам лакше. — Улазим, излазим, доносим што треба, а у себи се сећам једне смрти у тој наслоњачи. Не, војник овај неће умрети, ~~вама се сада~~ неће сада умрети, али... Грешник, пошто је на бојном пољу добио куршум у груди, стварно једареф већ умро, ^{саг арба} да ~~не~~ освоји у њему туберкулоза и ^{да} ~~стане~~ умирати дугем мирнодопском смрћу... Еј животе! Ако човека срећа прихвати, свако честит се пита да ли ју је заслужио, и хоће ли трајати. Ако обрва страдање, или свиснути, или клонути на раме некога ко такође страда. Да буде нешто треће, морала би претходно камила прећи кроз иглено уво.

[Добра каљева пећ, добра три пања, најбоља што сам имала; зукнула је силна ватра, а жар од се слиа у једну груду и греје као сунце. Красноармејац се завалио у моју наслоњачу, шапће ^{ми} да му сада први пут завој стоји како треба. Да га посматрам и шапћем му: да можда ^{ми} ~~од~~ сада завој више и не треба. — Смеши се. Престао је да цепти, заруменео се неђако природно, младост му поиграва у лицу. А капци час се спусти, час се подигну. Спава се изнуреном младићу, а као му оставити жар и топлину и мирну моју ћелију. Питам ^{да} да ли хоће чај, или, ако је гладан, печен кромпир. Усне му се, већ кроз сан полако мичу, наравно, не разумем шта каже, али видим, осећам, да му сем сна ништа друго не ~~тре~~ треба. Очи затворене. Препушта се оном највећем блаженству које сако ~~сам~~ болесни и страдални познају: кад јасно осете да јад или бол одмичу у даљину. Мирно дише, сасвим мирно. Сан је суверени господар над њим. ^{Затисао} ~~Биди~~ милост тога сувереног господара: црте лица се очигледно преслажу; младићу се образи попуњавају и затежу; уста су опет жива, а нос чврст и смео. Носа дорађује портре ~~през~~ прездрављеника који пролази последњу кризу. — Господе, која дивота! Красноармејац

не оздравити! У старинској мојој насловачи сан чудо довршава... Све на прстима,
донесем још три мала шарена јастучића и подметнем их под мршаве лактове и под
ноге. Где како је тежак! ~~Оздравља!~~ Сад само тишина и... Усправим се, станем и
на стражу: да ноћ на би бежала, да не би била сувише кратка.

Мислора Сокретић

Робини и жене се јавио пера ко је има које омаи лоси... Кенне онег пави на
су жене сјаеи кривоношине? и лосиновати и кривоношине? пави а пави